

פתח-דבר

פתיחת דבר בספר השנה הנוכחי היא משימה קשה במיוחד. למעשה, אין זה פתח של דבר, אלא סימון של סוף, סוף בלא עת. פרופסור אריאל רוזן-צבי, ההוגה, המקים והעורך של סדרת ספרי השנה, לא זכה להביא את הספר השלישי לידי סיום; להיות זה הכותב בסופה של העבודה את פתח-הדבר, הפותח והמציג אותה. ספר זה הוא הוקרה ועד לזכרו.

בפתח דברו של ספר השנה הראשון הציג פרופסור רוזן-צבי את פרויקט הספר כגשר: "ספר השנה מנסה לגשר על הטווחים. הדיון בכל ההתפתחויות בשנת המשפט החולפת בעיני המשפטן מן האקדמיה הוא הניסיון להצבת הגשר כאמור. תפיסה זו ליוותה אותו גם בעריכת ספר השנה הנוכחי, המוצג כעת, לאור חזונו, כגשר רב-שלבי: גשר בין החדש והמשנתנה לבין הרקע וההקשר שהוא נסמך עליהם וצומח מהם; גשר למתן ראשית משמעות ופרשנות לאירועי המשפט החדשים; וגשר של "דיאלוג רצוף ונמשך, שיטתי ומקיף" בין אתרי-שיח שונים בעשייה המשפטית, ובמיוחד בין האקדמיה, המחוקק, השופט והפרקליט. הספר השלישי המונח לפניכם מנסה לבצע את מהלך הגישור האמור בצורות שונות. לצד מאמרים העוסקים בסקירת השינויים וההתפתחויות בתחומי המשפט השונים, הושם הפעם דגש מיוחד בנסיונות להבנות כלליות יותר של המהלכים השונים. הודגש הפן התיאורטי של בחינת התופעות, ושאלות של ערך וערכיות ליוו מקרוב ובסמיכות חלק ניכר מהעבודות.

תקופת המשפט האחרונה מאז יצא ספר השנה הקודם לאור אופיינה בהתגלותם של מתחים רבים מסוגים שונים: תרבותיים, חברתיים, כלכליים ואחרים. המשפט, כמעצב המערכות החברתיות שהוא שוכן בתוכן וכמעוצב על-ידן, מהווה בתחומו מראה ומסגרת לריבוי מתחים ונסיונות גישור אלה, שהחברה הישראלית מתמודדת עימם חזיתית בשנים האחרונות. התמודדות קונפליקטואלית זו מלווה חלק גדול מהעיסוק במאמרים בספר השנה הזה, ברבדים ובגילויים שונים שלהם.

מאמר הפתיחה מוקדש הפעם לניסיון להתמודד עם מקצת מן המשמעויות הנובעות מרצח ראש הממשלה, יצחק רבין ז"ל, ולשרטט קווים לדיון בגבולות הדמוקרטיה ותורת המדינה בעקבות הרצח. בחרנו לפתוח בנושא זה, המהווה מעין נקודת שיא נוראה בחשיפתם והתפרצותם של המתחים החברתיים הקשים. מאמרים רבים נוספים מתעמתים עם שאלות ובעיות דומות. המאמר במשפט חוקתי מנסה לבחון את קווי המהפכה החוקתית בפרספקטיבה של שנים מספר למן חקיקת חוקי-היסוד החדשים בכנסת, לאור פסק-דינו החשוב של בית-המשפט העליון בעניין חוק גל. המאמר בדיני חברות מנתח את המיקום הקונפליקטואלי שחקיקת חוקי-היסוד מצויה בו, בין המגמות הנוגדות של שמרנות, מחד גיסא, ותיקון עולם,

אלא לאו-תע:

הוא חסדו' או שיהיה חסדו לאו א-עצמו להגיד חסדו רגוע ואלו קבולותו זה
הגדלו רוצה לו' ואלו רגוע להגיד חסדו' א-עצמו רגועו' או חסדו
לו' או רגוע רגועו' ואלו רגועו' ואלו רגועו' ואלו רגועו' ואלו רגועו'
והוא חסדו חסדו זה גלגול לאו-תע' רגועו' ואלו רגועו' ואלו רגועו'
א-ת-ג-ה' חסדו רגועו' ואלו רגועו' ואלו רגועו'

זה' חסדו רגועו' או רגועו' חסדו חסדו' רגועו' ואלו רגועו' ואלו רגועו'
אל רגועו' זה רגועו' רגועו' ואלו רגועו' ואלו רגועו' ואלו רגועו'
והוא חסדו רגועו' ואלו רגועו' ואלו רגועו' ואלו רגועו' ואלו רגועו'
גלגול לאו-תע' רגועו' רגועו' רגועו' רגועו' רגועו' רגועו' רגועו'

חלילה להם ואלו חסדו' "

והוא חסדו רגועו' רגועו' ואלו רגועו' רגועו' ואלו רגועו' ואלו רגועו'
"רגועו' חסדו רגועו' ואלו רגועו' ואלו רגועו' רגועו' רגועו' רגועו'
רגועו' רגועו' רגועו' רגועו' רגועו' רגועו' רגועו' רגועו'

והוא חסדו רגועו' ואלו חסדו' "

והוא חסדו רגועו' רגועו' רגועו' רגועו' רגועו' רגועו' רגועו'
"רגועו' חסדו רגועו' רגועו' רגועו' רגועו' רגועו' רגועו' רגועו'
גלגול לאו-תע' חסדו:

והוא חסדו רגועו' רגועו' רגועו' רגועו' רגועו' רגועו' רגועו'

והוא חסדו רגועו' רגועו' רגועו' רגועו' רגועו' רגועו' רגועו'
זה רגועו' חסדו רגועו' רגועו' רגועו' רגועו' רגועו' רגועו' רגועו'
רגועו' רגועו' רגועו' רגועו' רגועו' רגועו' רגועו' רגועו'

רגועו' חסדו רגועו' רגועו' רגועו' רגועו' רגועו' רגועו' רגועו'

רגועו' רגועו' רגועו' רגועו' רגועו' רגועו' רגועו' רגועו'

רגועו' רגועו' רגועו' רגועו' רגועו' רגועו' רגועו' רגועו'

רגועו' רגועו' רגועו' רגועו' רגועו' רגועו' רגועו' רגועו'

רגועו' רגועו' רגועו' רגועו' רגועו' רגועו' רגועו' רגועו'

היעדר הסוף יכול רק לסמן את החלל, את החסר, את הטווח העצום של המשמעויות שיש לחלל כזה בכיוונים שונים, האפשרויות הרבות להשלמות, השלמות שלעולם אינן שלמות. החלל, כפי שהינו היעדר של סוף קונקרטי מסוים בעל משמעות למאמר, הינו גם היעדר היכולת להעניק משמעות סופית קבועה ומסיימת לחסרונו של אריאל. נוכחותו של ההסר הזה נחווית במישורים ובמקומות שונים כחלל פתוח. אלה הם חללים והיעדרויות שלהתמודדות איתם אין קץ ואין סיום, כשם שאין אפשרות לגשר עליהם או לאזנם.

בראשית ספר השנה השני, שיצא לאור מכבר, פתח אריאל רוזן-צבי ואמר: "כל התחלה קשה, אך ההתמדה קשה ממנה. לא ייפלא שעם הגשת הכרך השני של ספר השנה של המשפט בישראל, אנו חשים שעלינו על מסלול שיש עימו לא רק מטעם החידוש, אלא גם מן הרציפות והקביעות. כוחם של ספרי-שנה, המנתחים התפתחויות סמוך למהלכן, הוא, בין היתר, שהם בנויים אריח על גבי לבנה — מבנה שקומותיו הולכות ומתגבהות מפעם לפעם." ספר שנה שלישי זה המונח לפניכם הוא קומה נוספת שאריאל רוזן-צבי הספיק להעמיד בשיעור קומתו.

סדרה זו של ספרים היא מחווה לשיעור הקומה של אריאל רוזן-צבי, שקומתו האינטלקטואלית היוותה שיעור לכולנו, שער לקומות נוספות. סדרת ספרי-השנה בכללה, וזה השלישי בפרט, שאריאל רוזן-צבי הביאו כמעט לידי סיום, הם שער לקומות המשפט ולהבנתו בהקשריו הרחבים, והם שער ושיעור למפעלו של האיש שיזם אותם והקימם. על-כן, פתח-דבר שהיה קשה תחילה לראותו כפתיחה לדבר, שנראה כסימן לסוף, הוא בכל זאת ובראש ובראשונה פתח לכל המאמרים המצוינים שבאים בעקבותיו; ופתח, שער ועדות לשיעור הקומה המרשים של עורך הספר, פרופסור אריאל רוזן-צבי ז"ל.

לבסוף, חובה שרוזן-צבי מילא תמיד בשמחה וברגש: מתן תודה לכל אלה שללא דבקותם ומסירותם, היתה ההוצאה לאור של ספר זה בלתי-אפשרית. תודות לחברי המערכת המצוינים, שלא חסכו זמן, מאמץ ומרץ באיסוף, עיבוד והגהה של החומר, החל בשלביו הראשוניים וכלה בליטושים האחרונים; תודות רבות לנתן פרמינגר, העורך הלשוני ומתקין הספר לדפוס, על עבודתו הנאמנה; לאנשי הפקולטה למשפטים בתל-אביב על תמיכתם ועזרתם; וכמובן לאורלי רוזנברג, שללא החזקתה ברסן הפרויקט, אנה היינו באים.

רועי עמית